

Մ. Մ. ՄԱԶՄԱՆՅԱՆ

ԳԵՏՆԱՆՈՒՇ

ՀԱՅԳԵՏՀՐԱՑ

633.36

7249

U-14

Աստվածատու, Ա. Ա.

Գրքանունը.

504.

ՀԱՅԿ. ԵՄԴ-Ի ՄՆՆԴԱՐԴԺՈՂԿՈՄՄԱՏԻ ԱՅԳԵՊՏՂԱԲՈՒԾԱԿԱՆ
ԳԻՏԱՀԵՏԱԶՈՏԱԿԱՆ ՍԵՂԵԿՑԻՈՆ ԿԱՅԱՆ

ՀԱՆՐԱՄԱՏՁԵԼԻ ՍԵՐԻԱ № 2

633.36

Մ-14

Մ. Մ. ՄԱԶՄԱՆՅԱՆ

ՍՏՈՒԳԱՍՏ Է 1981

Գ Ե Տ Ն Ա Ն Ո Ւ Շ

4249

A
18411

ԽՄԲԱԳԲԱԿԱՆ ԿՈՒՆԵԻՍ.

Ն. Ն. ԳՐՈՍՏՈՍԵՐԴՈՎ—բիւլուզ. գիտ. դոկտոր
Մ. Ա. ՄԱԼԽԱՍՅԱՆ—գյուղ. գիտ. բեկ. դոցենտ
Վ. Ա. ՍԱՏԱԴՅԱՆ—ավագ գիտ. աշխատող

Քննաճանուր Խմբագրութեամբ՝ պրոֆ. Գ. Խ. ԱՂԱՋԱՆՅԱՆԻ
Գլխ. խմբագիր՝ գյուղ. գիտ. բեկ. դոցենտ Մ. Հ. ՄԱԼԽԱՍՅԱՆ

М. М. НАЗМАНЯН

АРАХИС

(На армянском языке)

Аргиз—1942—Ереван

Գ Ե Տ Ն Ա Ն Ո Ւ Շ

Գետնանուշը (չինական ընկելալ, արախիս— *Arachis hypogae*) 25-ից (փոված ձևերը) . 50սմ (կանգուն ձևերը) բարձրությամբ, միամյա, յուղատու բույս է, պատկանում է ընդեղենների (*Leguminaceae*) բնական ընտանիքին, որին պատկանում են նաև լոբին, սոյան, սիսեռը, ոսպը, քուրուշնան, վիկը, մաշը և մի շարք այլ արժեքավոր բույսեր:

Գետնանուշի ցողունը քառակող է, ճյուղավոր:

Տերևները մանր են, զույգ-փեարածև, երկու զույգ հերթադիր դասավորությամբ, ձվաձև, թույլ խավապատ տերևիկներով: Սրանք նստած են մոտ 5 սմ երկարությամբ հաստ տերևակոթի վրա:

Գետնանուշի ցողունն ու տերևակոթերն ավելի խավապատ են, քան տերևները:

Ծաղիկները փոքր են, դեղին կամ նարնջագույն, երկար ու բարակ ծաղկակոթերով և տերևածոցերում նստած: Ծաղիկներն ինքնափոշոտվող են և ծաղկման շատ կարճ շրջան ունեն (սովորաբար վաղ առավոտյան բացվում են, իսկ օրվա վերջում թառամում):

Այս կուլտուրայի բիոլոգիական առանձնահատկությունը կայանում է նրանում, որ ծաղկելուց հետո ծաղկի կոթունը թեքվում է դեպի հողը և բեղմնավորված սերմնաբանը թաղվում է հողի մեջ (7—10 սմ խորությամբ), որից հետո դադարում է պտղակոթի աճը և սկսում է զարգանալ ինքը սերմնարանը, դառնալով դարչնագույն կամ բաց վարդագույն ունդ:

Ունդերում սովորաբար 2 սերմ է լինում, բայց նախած սորաին՝ 1—4 սերմ էլ է լինում:

Մի բույսի վրա 30—40 ունդ է լինում: Պտուղների երկարությունը 2—6, իսկ լայնությունը 1—2 սմ. է: Սերմերն

սպիտակ, շագանակագույն, կամ կարմիր գույնի են: Սրբանցից սպիտակն ավելի հազվի է:

Պողի՝ հողի մեջ ձևավորվելու այս առանձնահատկություն շրջան շրջանով բույսը գետնանուշ է կոչվում:

2. ԳԵՏՆԱՆՈՒՇԻ ՏԱՐԱԾՈՒՄԸ

Գետնանուշի հայրենիքը Հարավային Ամերիկան է: Գլխավորապես տարածված է Պերույում և Բրազիլիայում:

Դեռևս 1887 թվին այդ բույսը մշակվել է Պերույում, որտեղից և տարածվել է ԱՄՆ-ի արևելյան ու հարավային մասերում, գլխավորապես Վերգինիայի, Հարավային և Հյուսիսային Կարոլինիայի (Գյորգիայի), Թեննեսի նահանգներում և Կալիֆոռնիայի հարավ-արևմտյան մասերում:

Գյորգիայում գետնանուշն աճում է ծովի մակերևույթից 350—500 մետր բարձրություն վրա:

Գետնանուշը վաղուց ի վեր լայնորեն մշակվում է Աֆրիկայում և Ասիայի արևադարձային ու մերձարևադարձային մի շարք երկրներում (Չինաստան, Ճապոնիա, Արևելյան Հնդկաստան, Խաղաղ օվկիանոսյան կղզիներ):

Եվրոպայում գետնանուշը տարածված է Միջերկրական ծովափնյա երկրներում: ՍՍՌՄ-ում գետնանուշը հայտնի է 19-րդ դարի առաջին կեսերից և մշակվում է Թուրքեստանում, Ուսսուրիական երկրամասում, Անդրկովկասում, Ղրիմում և Հյուսիսային Կովկասում:

Գետնանուշի մշակման համար պիտանի ուսյուններն են՝

ա) Վրաստանում— արևելյան ու արևմտյան Վրաստանի հովիտները:

բ) Ադրբեջանում— Չաքաթալայի չրջանի, Լենքորանի, Աղչերոնի ավազուտ հողերը և այլ երկրագործական ուսյունները (ծ. մ. 500 և ավելի մետր բարձրություն վրա):

գ) Հայաստանում— գլխավորապես Մեղրու ցածրագիւր մասերը և Արարատյան դաշտավայրը:

Գետնանուշի գրաված տարածությունը ՍՍՌՄ-ում կազմել է՝ 1935 թ. 4,1 հազար հեկտար, 1936 թ. 6,5 հազար հեկտար, 1937 թ. 13,6 հազար հեկտար, որից 2,5 հազար հեկտարը եղել է Վրաստանում և 2,6 հազար հեկտարը՝ Ադրբեջանում:

Համաձայն Վրաստանի Կոմպարտիայի Կենտրոնի որոշման, Վրաստանի ժողովրդական տնտեսություն զարգաց-

ման 2-րդ հնգամյա պլանում նախատեսված էր 1933-1937 թ.թ. գետնանուշի և այլ յուղատու բույսերի ցանքի տարածութիւնը հասցնել 60 հազար հեկտարի:

Հայաստանում գետնանուշի մի հեկտարի նվազագույն բերքը 5 ցենտների է հասնում, միջինը՝ 8—9-ի, իսկ բարձրը 13-ի: Սակայն բերքի այս քանակը ցածր է և ագրոձեռնարկումներն անշեղ կիրառելու դեպքում կարելի է ավելին ստանալ:

Հարավում (Աֆրիկա, Իսպանիա) հեկտարից 19—34 (նույնիսկ մինչև 42) ցենտներ բերք է ստացվում: Արարատյան դաշտավայրում, լավ մշակության դեպքում, գետնանուշից նույնպես կարելի է ստանալ լավ բերք և լավորակ սերմեր: Մեղրում մշակվող գետնանուշը համեմատաբար ավելի խոշոր է և յուղալի:

Անհրաժեշտ է ամենալուրջ ուշադրութիւնը դարձնել գետնանուշի նոր սորտեր ստանալու և մշակության մեջ եղած ձեւերի ադնվացման աշխատանքների վրա:

Այս կուլտուրայի մշակության համար Հայաստանում լայն հնարավորութիւններ կան: Պետք է զարկ տալ այս կուլտուրայի մշակությանը, առանձնապես բամբակացան շրջաններում:

Բամբակագործական այն շրջաններում, ուր երկարակնճիթը մեծ վնասներ է պատճառում բամբակագործությանը, գետնանուշի մշակութիւնն առավել ևս անհրաժեշտ է դառնում:

Գետնանուշը կարելի է օգտագործել նաև որպէս սիդերացիոն կուլտուրա խաղողի և պղպա-հատապղպախի այնպիսի այգիներում, ուր հողն աղքատ է աղբաով:

3. ԳԵՏՆԱՆՈՒՇԻ ԱՃԵՑՄԱՆ ԿԼԻՄԱՅԱԿԱՆ, ՀՈՂԱՅԻՆ ՈՒ ՋՐԱՅԻՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԸ

ա. Կ Լ Ի Մ Ա Ն. Գետնանուշը ջերմասեր կուլտուրա է, ցրտերին չի դիմանում, նույնիսկ գարնան թեթիւ ցրտահարումներից վնասվում է. հատկապես ծիլերը երևալու շրջանում գարնանային ցրտահարութիւնները (—1—2°) սպանիչ են: Այս կուլտուրայի հաջող դարգացման համար անհրաժեշտ է մեղմ կլիմա, իսկ բերքի հասունացման սեզոնում՝ չոր և տաք եղանակ:

Գետնանուշը պահանջում է 5—6 ամսւա տևողութեամբ

տաք վեգետացիոն շրջան՝ 3000° C ոչ պակաս ջերմության ընդհանուր քանակով: Հետևապես հարկավոր է այս կուլտուրան աճեցնել կլիմայական այնպիսի պայմաններում, ուր գարունը մեղմ է, ամառը տաք, իսկ աշունը երկարատև, տաք ու համեմատաբար չոր:

բ. Հ ո ղ ը. Գետնանուշը վարժամ աճում ու առատ պտղաբերում է թեթև կալավազային և ավազակավային հողերում: Պինդ, ծանր ու քարքարոտ հողերը մատղաշ ծիլերի աճեցողությանն ու պտղակոթի՝ գեանի մեջ մտնելուն արգելակում են: Աղուտ, ճահճոտ և թթու հողերում գետնանուշը չի աճում, թույլ հիմքային միջավայրը նպաստավոր է այս կուլտուրայի համար:

գ. Զ ու ը. Գետնանուշը խոնավության հանդեպ համեմատաբար քիչ պահանջկոտ է, սակայն ծաղկման շրջանում, ամռան սառչին կեսերին՝ այս կուլտուրան ջրի մեծ պահանջ է զգում:

Գետնանուշի վեգետատիվ մասերի աճման շրջանում՝ եղանակը տաք և չոր լինելու դեպքում հարկավոր է գետնանուշը ջրել, մինչդեռ պտղի հասունացման շրջանում ջրերը, ինչպես և միջնորոտային տեղումները վնասակար են: Այս շրջանում բույսը պահանջում է չոր և տաք եղանակներ:

4. ՄՇԱԿՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԿԱՆՈՆՆԵՐԸ

Ցանքի ժամանակի ճիշտ ընտրության հարցը մեծ նշանակություն ունի գետնանուշի բարձր բերքատվությունն ապահովելու տեսակետից: Երբ գետնանուշը ցանվում է այն ժամանակ, երբ հողը դեռ անհրաժեշտ չափով չի տաքացել և նրա ջերմաստիճանը 14°-ից ցածր է, սերմերը երկար ժամանակ չեն ծլում, նեխում կամ վնասատուներին (մրկներ, իշախառանջներ) կեր են դառնում: Գետնանուշի ցանքը չպետք է նաև ուշացնել:

Ցանքի մոտավոր ժամանակն ապրիլի 20-ից մայիսի 10-ն է: Լավորակ և առատ բերք ստանալու համար անհրաժեշտ է ընտրովի, առողջ ու բարձր ծլունակությամբ սերմեր ցանել: Կիսահասած ու հիվանդոտ սերմերը ցանքի համար պիտանի չեն:

Սերմերն ունդերով միասին ցանելու դեպքում ծլունակությունը 20—30 տոկոսով ընկնում է:

Ունդերոյլ ցանելու դեպքում անհավասար ծիւեր են ստացվում, դրանից տուժում է բույսերի զարգացումը և որ գլխավորն է, 20 և ավելի օր բերքն ուշ է հասունանում: Հարկավոր է ցանքից մի քանի օր առաջ սերմերն ունդերից զատել և նոր ցանել: Հարկ եղած դեպքում ունդերոյլ միասին ցանելիս ծլելու պրոցեսն արագացնելու համար հանձնարարվում է ունդերը 4—6 ժամով պահել ջրի մեջ և նոր ցանել (եթե միայն հողը խոնավ է), այլապես սերմերը կարող են փչանալ:

Մեկ հեկտար ցանքի համար մոտ 40—60 կիլոգրամ (մանրահատիկ սորտերին՝ 20—40 կիլոգրամ) սերմ է պահանջվում: Ցանքը պետք է կատարել այնպես, որ շարքը-շարքից 60—70 սմ, իսկ բույս-բույսից՝ 20—40 սմ հեռավորության վրա լինի: Ունդերոյլ միասին ցանելու դեպքում՝ հեկտարին մոտ 50—75 կգ ունդ է պետք:

Աշնանը հողը պետք է հերկել 25—30 սմ խորությամբ, և առանց փոցխելու թողնել մինչև գարուն: Ցանքսից առաջ հողը ջրել (կատարել արաթ) և քեշը գալուց ցանել:

Վաղ գարնանը, քեշի ժամանակ պետք է հողը փոցխել: Ուժատպառ հողերում ցանելու դեպքում՝ գետնանուշը Փոս-Փորական, կալիումական և նույնիսկ կրային պարարտանյութերի կարիք է զգում, եթե վերջինիս քանակը հողի մեջ քիչ է:

Թարմ գոմաղրով անմիջապես պարարտացնելը վատ արդյունք է տալիս:

Թարմ գոմաղրով պետք է պարարտացնել առնվազն ցանքից մի տարի առաջ: Վերը նշված ցուցումները կիրառելուց դատ, ահրաժեշտ է կենսագործել նաև հետևյալ ձեռնարկումները՝

1. Գետնանուշի ցանքի համար ընտրել թեթև և մոլախոտերից մաքուր հողեր:

2. Գարնանը ցանքի նախօրյակին հողը նորից պետք է փխրեցնել-կրկնավարել:

3. Ցանքը պետք է կատարել գարնան ցրտերի հավանական վտանգն անցնելուց հետո միայն:

4. Կատարել շարքահերկ ցանք, ցանել ունդերից մաքրված սերմ:

5. Ծիւերը երևալուն պես սկսել քաղհանը:

6. Գետնանուշի մասսայական ծաղկման շրջանում թրփերի բուկը տալ:

7. Բերքը հավաքել չոր և տաք օրերին, նախքան ցուրտը վրա հասնելը:

8. Գետնանուշը խնամքով չորացնել: Լավ չորացումը պտղի և անասնակերի բարձր երաշխիք է:

9. Բերքը տեսակավորել. վատորակ, ոչ լրիվ հասունացած և չմշկված ստուղները լավերից անջատել:

10. Գետնանուշը պահել չոր պահեստներում, ալյապեռ նա կկորցնի իր լավ հատկությունները և կանպետքանա:

Գետնանուշի հաջող մշակության և բարձրորակ խնամքի պայմաններում հնարավոր է հեկտարից 15—17 ցենտներ բերք և նույնքան անասնակեր ստանալ:

5. ՎՆԱՍԱՏՈՒՆԵՐՆ ՈՒ ՀԻՎԱՆԴՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

Գետնանուշի հիվանդություններն ու վնասատուները բազմաթիվ են:

Վնասատուներից են— մկները, առնետները, իջախառանչը, լարալին որդը, երկարակնճիթը, մայիսյան բղեղի թրթուռը, մրջյունները, որոնք ուտում են ծիլերը և որոշ լվիճները:

Հիվանդություններից են— ա) Բորբոսանկերը, որոնք գլխավորապես զարգանում և վնասում են խոնավ պահեստներում:

բ) Փուգարիումը, որից աստիճանաբար նեխում, մեռնում են արմատները, ապա և ողջ բույսը:

գ) *Cercospora personata* «Տիկկան», որն արտահայտվում է տերևների վրա չազանակագույն բծերի ձևով: Սպորները գոյանում են տերևի ներքին երեսի վրա: Այս հիվանդությունը երևան է գալիս դարձան անձրևոտ օրերին և եղանակները տաքանալու, չորանալու հետ միասին անհետանում է:

դ) *Sclerotinia* sp. վարակում է արմատի վերին մասերը: Տերևների վրա դեղին բծեր են առաջանում, որից հետո տերևներն աստիճանաբար սևանում և թափվում են: Վնասված բույսերը տալիս են դատարկ ունդերի մեծ տոկոս, կամ թե ունդի մեջ սերմի փոխարեն լորձանման մառս է լինում:

զ) Գանգրոտությունը, որից վնասված բույսերը դեղ-

նում են և դադարում զարգանալուց: Հիվանդությունը մի րուսից մյուսին է անցնում լվիճների միջոցով:

6. ԲԵՐՔԱՀԱՎԱՔՆ ՈՒ ԲԵՐՔԻ ՊԱՀՊԱՆՈՒՄԸ

Գետնանուշի բերքը հավաքվում է հատուկ մեքենայով, իսկ այդպիսին չլինելու դեպքում՝ կարտոֆիլ հանող մեքենայի օգնությամբ կամ ձեռքով:

Գետնանուշի թփերն արմատներով միասին հողից հանելուց հետո մի քանի օրով թողնում են արևի տակ չորանալու, որից հետո կալում են և պտուղներն (ունդերն) անջատում: Կարելի է նաև նախ գետնանուշի վերերկրյա մասերը հնձել և օգտագործել որպես անասնակեր, իսկ ստորերկրյա մասերը հանել, գլխիվեր փռել հողի վրա և չորացնել: Ունդերը գատելուց հետո կարելի է հողը և՛ արմատները վարածածկել, քանի որ սրանով հողը հարստանում է ազոտով:

Բերքահավաքից հետո, նախքան հողը վարելը հանձնարարվում է խոզերին դաշտ թողնել, որոնք հողը փորփրում և մնացած գետնանուշի ունդերը ուտում են:

Պտուղներն արևի տակ լավ չորացնելուց ու հողից մաքրելուց հետո պահում են չոր և հով պահեստներում: Խոնավ ու տաք պայմաններում գետնանուշի պտղի որակն րնկնում է:

7. ԳԵՏՆԱՆՈՒՇԻ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՆՇԱՆԱԿՈՒԹՅՈՒՆԸ

Գետնանուշը բարձրարժեք սննդանյութ է: Նրա սերմերը հարուստ են ճարպերով ու սպիտակուցային նյութերով: Ճարպի քանակը 40—55 տոկոսի է հասնում, այլ խոռքով ավելին, քան սոյայի մեջ է:

Գետնանուշի մշակության հիմնական նպատակը բուստայուղ ստանալն է: Յուղը պատկանում է չչորացող յուղերի թվին և հենց այս կարևոր հատկության շնորհիվ էլ բարձր է գնահատվում: Այդ յուղը լավ արոմատ, դուրեկան համ, չատ քիչ քանակով ազատ թթուներ ունի և ազատ կարող է փոխարինել բուսական մյուս յուղերին (ծիթենու, կտավհատի, քունջութի և արևածաղկի յուղերին):

Գետնանուշի յուղը դործածվում է կաթազ պատրաստելու, ճաշի, հրուշակեղենի, պահածոների, տեխնիկական

նպատակներ (օճառ, օծանելիքներ պատրաստելու) համար
և այլն: Տաքացնելուց նա չի փչանում և չի սևանում:

Գետնանուշի սերմերը թարմ մսին համարժեք ռպիտա-
կուցային նյութեր ունեն: Բժշկականության մեջ գոր-
ծադրվում է Տայրեթ կոչվող հիվանդությունը բուժելու
համար:

Գետնանուշն իր մեջ պարունակում է A և B վիտամին-
ները, բացակայում է C վիտամինը:

Գետնանուշից մենք պատրաստել ենք մի չարք սննդա-
մթերքներ՝

ա. Գետնանուշի «կարագ»*) .— Սերմնամաշկից զտած
և լավ խնամքով բոված՝ սերմերը մանր աղալուց՝ ստացվում
է մրդի սոփորական պավիդլոյի նման մի սննդանյութ, որ
կոչվում է կարագ:

բ. Գետնանուշի յուղ .— Գետնանուշի սերմերը մամլում
և յուղն անջատում են: Տասը կիլո մաքուր սերմից $5-5\frac{1}{2}$
լիտր յուղ է ստացվում:

Սերմերը սառը վիճակում մամլելիս ավելի քիչ յուղ է
ստացվում (40—50 տոկոս), քան տաքացնելու դեպքում,
սակայն տաք վիճակում մամլելիս յուղի որակը որոշ չա-
փով ընկնում է: Այդ վերջին եղանակով ստացված յուղը
գլխավորապես օգտագործվում է օճառի արտադրության
մեջ: Գետնանուշի յուղը համարյա անգույն է, դեղնա-կա-
նաչավուն երանգով և իր որակով ձիթապտղի յուղից հետ
չի մնում:

գ. Աղանդեր. Բոված գետնանուշը լավ համ, դուրե-
կան արոմատ է ունենում և գործադրվում է որպես աղան-
դեր, փոխարինելով անգամ նուշին: Լավ չրոված սերմերը
հում գետնանուշի համի են լինում:

դ. Բոված գետնանուշի սերմերի մանրուքներն ու
ջարդվածքներն օգտագործվում են հրուչակեղենի մեջ և
կարագ պատրաստելու համար:

ե. Կոֆե .— Գետնանուշից պատրաստած կոֆեն («Աֆրի-
կական կոֆե») համով ու որակով հետ չի մնում իսկական
կոֆեից, նույնիսկ ավելի նվազ գրգռիչ է, քան իսկական
կոֆեն:

*) Գետնանուշի «կարագը» իր որևէ հատկանիշով նման չէ կաթից պատրաս-
տած կարագին, ավելի շուտ նման է պավիդլոյին: Կարագ է կոչվում այն պատճառով,
որ նախ հարպի քանակը մեծ է, և ապա օգտագործվում է նույն այն նպատակների
համար, ինչի համար իսկական կարագն է գործադրվում:

գ. Շնկոլադ.— Շաքարի, վանեղինի, կինոմոնի և գետնանուշի խիստ մանրացրած սերմերի խառնուրդից շնկոլադ է պատրաստվում:

է. Սուպ.— Գետնանուշի կարագը տաք ջրով բացում, վրան աղ ու համեմունք են ավելացնում, եռացնում, որից ստացվում է համեղ սուպ:

ը. Քաղցր կարագ կամ հալվա.— Գետնանուշի կարագին չաքարավազ կամ չաքարի խտացրած սոկ է ավելացվում և սոփորական հալվայի ձևով եփվում ու ստացվում է քաղցր կարագ-հալվա:

թ. Գետնանուշի մնացորդները որպես անաւնակեր.— Գետնանուշի վեղետատիվ մասերը, պտուղների ու սերմերի մաշկը, մամլած սերմերի մնացորդը՝ քուսպն-օգտագործվում է որպես հիանալի անասնակեր: Դրանք իրենց քիմիական կազմով զիջում են միայն երեքնուկին և առվույտին:

Գետնանուշի սերմնամաշկն իր մեջ 140/0 յուղ է պարունակում: Գետնանուշի ալյուպես կոչված թեփը, որ սերմնամաշկի և կալսելու ժամանակ ջարդված սերմերի խառնուրդ է, հիանալի կեր է հանդիսանում:

Գետնանուշի քուսպը խոզերի համար ամենալավագույն կերն է համարվում:

Ալյուպիսով գետնանուշը կոնսերվի, հրուշակեղենի, օճառի արդյունաբերության համար հումք, ինչպես և անասնակերի բազա ստեղծելու տեսակետից շատ արժեքավոր կուլտուրա է:

Գետնանուշը մեծ արժեք ունի նաև հողն ազոտով հարստացնելու, մոլախոտերից մաքրելու և բարձր եկամուտ ստանալու տեսակետից: Այդ բոլորից բացի, դեանանուշն այգիների միջլարքային տարածություններում օգտագործելու համար անփոխարինելի կուլտուրա է:

8. ԳԵՏՆԱՆՈՒՇԻ ՄԻՋՈՒԿԻ ՔԻՄԻԱԿԱՆ ԿԱԶՄԸ

Գետնանուշի քիմիական բաղադրությունը որոշելու համար վերցնում են պտղամաշկից ու սերմնամաշկից զատած սերմերը և քանակական անալիզի ենթարկում:

Տարբեր սորտերի նմուշների քիմիական անալիզները հետևյալ պատկերն են տվել ($0/0$ $0/0$).

Աղյուսակ № 1

	Ամերիկայում մշակվող		Ամերիկայի արև- մայրան ափերից գերցրած նմուշնե- րի միջինը	Բնոյնանրարեա- ղետնանուշի միջու- կի քիմիակ. միջին կազմն ըստ Գյոնի- գի	Արա- րատյան դաշտա- վայրի նմուշների միջինը (ըստ ալի- պոլսեի կոլեկցիանի)
	Խաղանա- կան սորա	Վերջի- նիայի սորա			
Ջուր	4,20	4,2	7,5	7,48	17,90
Ազոտային նյութեր . .	26,00	29,00	24,5	27,5	18,66
Ճարպ	50,00	43,7	50	44,49	43,61
Անագոտ էքստրակտային նյութեր	15,1	17,1	11,7	15,50	15,51
Քաղանթանյութ	2,00	2,8	4,5	2,37	2,04
Մոխիր	2,60	2,7	1,8	2,49	2,10

Աղյուսակից երևում է, որ խաղանական սորտերն ազոտա-
յին նյութերի և ճարպի բաղադրությամբ առաջին տեղն են
բռնում, Արարատյան դաշտավայրում մշակած դեղնանուշը՝
վերջին, իսկ մնացածները—միջին տեղը:

Գետնանուշի, նուշի, ընկույզի ու կաղինի միջուկների քի-
միական կազմի համեմատությունն ըստ պրոֆ. Յերեմիտինովի
տվյալներին՝ հետևյալ պատկերն է տալիս:

Աղյուսակ № 2

	Ջուր	Ազոտային նյութեր	Ճարպ	Անագոտ էքստրակ- տային նյութեր	Քաղանթա- նյութ	Մոխիր
Ջուր գետնանուշի միջուկը	7,48	27,5	44,49	15,65	2,37	2,49
՝ նուշի ՝	6,27	21,4	53,16	13,22	3,65	2,30
՝ ընկույզի ՝	7,18	16,74	58,47	12,99	2,97	1,69
՝ կաղինի ՝	5,88	19,10	61,65	—	3,62	2,43

*) Անալիտիկ—Բ. Աֆրեկյան:

Աղյուսակից երևում է, որ գետնանուշի ազոտային ու անազոտ էքստրակտային նյութերն ընկույզի համեմատությամբ ավելի բարձր տոկոս են կազմում, մինչդեռ ճարպերը՝ ցածր:

Ընկույզի, կաղինի, ծիրանի կորիզի և գետնանուշի մաշկի ու միջուկների քանակական հարաբերությունը հետևյալ պատկերն է տվել ($^{0}_{10}$ $^{0}_{10}$):

Աղյուսակ № 3

	Գետնանուշ քստ այգեպող. սեյֆեկ- ցիոն կալանի տվյալները	Ընկույզ	Ծիրան
Միջուկ	77	49	22,54
Մաշկ	23	51	77,46

Աղյուսակից երևում է, որ գետնանուշի միջուկի տոկոսն ավելի բարձր է, քան ընկույզինը և ծիրանինը: Այսպիսով, գետնանուշի մնացուկը համեմատաբար ավելի քիչ է, քան ընկույզինն ու ծիրանինը:

9. ԳԵՏՆԱՆՈՒՇԻՑ ՊԱՏՐԱՍՏՎՈՂ ԿԱՐԱԳԻ ՏԵԽՆՈԼՈԳԻԱՆ

ա. Սերմերի գատումը պտղամաշկից ու սերմնամաշկից

Սերմերը պտղամաշկից ու սերմնամաշկից զատող մեքենան այս աշխատանքը հեշտացնում ու արագացնում է, սակայն հաճախ սերմնամաշկը խնամքով չի զատվում սերմից և սերմին կպած մնալով աղում են: Այդպիսի ալյուրից պատրաստած կարագը դառն ու անորակ է լինում: Հարկաւոր է սերմնամաշկը խնամքով զատել սերմից և դրանով իսկ ապահովել կարագի բարձր որակը:

բ. Գետնանուշը բովելու և մանրացնելու տեխնիկան

Կարագի որակը կախված է գետնանուշի սերմերի որակից, դրանց բովելու հմտութունից և խնամքով աղալուց:

Բարձրորակ սերմն իր մեջ յուղի մեծ քանակությույն է պարունակում, և դրանից պատրաստած կարագը բարձրորակ է լինում:

Խնամքով բովելու դեպքում թե՛ կարագի համն է լավ լինում և թե՛ դույնը, իսկ լավ մանրացումն ապահովում է

կարագրի ներուժը ու համասեռութիւնը: Այսպիսի կարագը հատիկներից զերծ լինելով պալիդելոյի նման քսվում է հացին և հաճությամբ ուտվում:

Չափից ավելի բոված սերմերից պատրաստած կարագը դառը և այրածի համի է լինում: Ընդհակառակը, լրիվ չբովելու դեպքում կարագը դժգույն, թույլ արոմատով և հում զետնանուշի համի է լինում:

Գետնանուշը բովվում է պտղամաշկի հետ միասին, հատուկ սարքավորման մեջ: Բովելու ժամանակ 20—30 բուլե տեղությամբ, 90°—100° C ջերմութիւն է պահպանվում:

Բովելու պրոցեսն ավարտված է համարվում այն դեպքում, երբ պտղի մաշկը բաց չազանակի դույն է ստանում, իսկ սերմնամաշկը ձեռքի թեթև հպումից դյուրությամբ պոկվում է սերմից: Այսպիսի սերմերը դուրեկան ու ախորժելի համ են ունենում:

Գետնանուշի բովելու ժամանակի տեղութիւնը կախված է ջերմության աստիճանից, բովվող պտղի քանակից և անոթի չափից:

Սերմերը խնամքով մանրացվում են դարձյալ հատուկ սարքավորման միջոցով:

գ. Ազի կամ շաքարի գործածութիւնը

Կարագ պատրաստելու համար բոված սերմերին ավելացվում է 0,5—1¹⁰/₁₀-չափով աղ: Աղը ոչ միայն կարագին համ է տալիս, այլև պաշտպանում է փչացումից, առանձնապես չող օրերին:

Աղը պակաս լինելու դեպքում կարագը շատ չուտ կորցնում է արոմատը և ձեռք է բերում անդուրեկան ու կծու համ:

Մեր փորձերի ժամանակ աղի փոխարեն կարագի հետ 1—3¹⁰/₁₀-ի չափով չաքարավազ է գործադրվել: Այսպիսի կարագն իր կազմվածքով ու համով նմանվել է սովորական հալվային, սակայն աղով պատրաստած կարագն անհամեմատ ավելի համեղ ու դուրեկան է եղել, քան չաքարով պատրաստածը:

10. ԱՄԱՆՆԵՐՆ ՈՒ ԾՐԱՐԿՈՒՄԸ

Կարագը պահվում է փայտյա դուլերի, ապակյա ամանների ու բաժակների մեջ: Ամանները պետք է լիք

ընել և ներան օդ չթողնել, որպեսզի օքսիդացման հետևանքով կարագի որակը չընկնի:

Կարագը լավ պահելու համար պետք է վակուումացարատի միջոցով օդը հանել, հերմետիկ փակել և պահել չոր ու զով պահեստներում: Հերմետիկ փակված կարագը երկար ժամանակ պահպանում է իր համը, դույնն ու արոմատը:

Ամանները կարելի է նաև պաստերիզացիայի ենթարկել:

ԱՄՓՈՓՈՒՄ

1. Գետնանուշը հարուստ է ճարպերով, սպիտակուցներով, պարունակում է իր մեջ A և B վիտամիններ, ֆոսֆատներ, արկալային աղեր և այլն:

2. Գետնանուշի յուղն իր չչորացող հատկությամբ բարձրորակ յուղերի շարքին է դասվում և որակով հետ չի մնում անգամ ձիթապղի յուղից:

3. Գետնանուշից պատրաստվում է կարագ, յուղ, կոֆե, չոկոլադ և այլն:

4. Գետնանուշի մնացորդները (վեգետատիվ մասերը, պտուղների ու սերմերի մաշկը, քուսպը) ամենաորակյալ անասնակերերի շարքին են դասվում:

5. Գետնանուշը որպես շարքահերկ, ազոտ կապող բույս, հարստացնում է հողն ազոտով: Լավ նախորդ է հացահատիկային կուլտուրաների, մասնավորապես ցորենի:

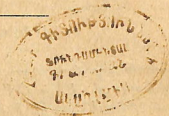
6. Գետնանուշը պիտանի է նաև որպես սիդերացիոն բույս խաղողի և պտղա-հատապտղային այնպիսի այգիներում մշակելու համար, ուր հողն աղքատ է ազոտով, իսկ աղբը քիչ:

7. Գետնանուշը կարելի է տեական ժամանակով պահել, նույնիսկ ձմռանը վերամշակել և այսպիսով կոնսերվի արդյունաբերությունը հումք տալ այն սեղոնում, երբ գործարանը բնավ ծանրաբեռնված չէ և բանվորական ուժն ազատ է:

8. Հետևելով ՍՍՌՄ-ի և մասնավորապես Թբիլիսիի ու Զաքաթալայի սելեկցիոն կայանների հարուստ փորձին,

Հարկավոր է ամենալուրջ ուշադրութիւնը դարձնել գետնանուշի նոր սորտեր ստանալու և մշակության մեջ եղած ձեւերն ազնւացնելու աշխատանքների վրա:

9. Արարատյան դաշտում և մասնավորապէս Մեղրու շրջանում, գետնանուշի մշակության համար նպաստավոր պայմաններ կան: Հարկավոր է զարկ տալ այս կուլտուրայի մասսայական մշակությանը:

ՎՖ 3290. Գառվեր 472, Տիրաժ 1000. Տպագրական 1 մամ.
Հեղին. 0,65 մամ. Մեկ մամուլում 33280 նշան. Ստորագրված է
տպագրության համար 18/VII—42 թ.

Հայկաճհրատի տպարան, Երևան, Լենինի 65

A $\frac{1}{2}$
18411

ՔՆՆԱԳՐԱԴԱՐԱՆԻ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ

1. Д. Н. Прянишников.—„Частное земледелие“, 8-е издание 1931 г.
 2. Н. Мелабде.—„Арахис“—Зак. книга 1931 г.
 3. Э. А. Лузина „Арахис“—Огиз 1931 г.
 4. Clyde, H. Campbell — „A. text book on Canning preserving and pickling“, 1920 г.
 5. B. W. Jones „Peanut Plant“, 1920 г.
-

ԳԱՍ Հիմնարար Գիտ. Գրադ.

FL0008633

322 60 419.

A $\frac{11}{18411}$